

SZIGETI CECÍLIA - MÉSZÁROS GÁBOR - BORZÁN ANITA

VÁLLALATI MÉRET ÉS FELELŐSSÉG

„A nagyság ára a felelősség.”
W. Churchill

Bevezetés

Tanulmányunkban a méret és vállalati felelősségvállalás (CR) kapcsolatát vizsgáljuk. Egy nagyvállalatnak több dolgozója lehet, mint egy nagyváros lakóinak a száma, gazdasági ereje meghaladhatja egy országét. Hipotézisünk szerint a nagyvállalatnak nem csak a mérete, hanem a felelőssége is nagy. Prognosztizáljuk a jóléti rendszerekben a növekvő nagyvállalati szerepvállalást.

A vállalatok a gazdasági élet résztvevőiként, munkát adnak, erőforrásokat használnak fel, hulladékot termelnek, kötelezettségeket vállalnak és jogokat szereznek. Termékeikkel, szolgáltatásaikkal az emberek életének meghatározó részeivé váltak. Szerepüket a gazdasági életben jogszabályok, gazdasági törvényszerűségek és a hagyományok határozzák meg. A vállalati felelősség egyik dimenziójaként a vállalati méret és a felelősség kapcsolatát vizsgáljuk, a fő kérdésünk, hogy lehet-e felelős egy (nagy)vállalat. Ebben a koncepcióban a hangsúly a különböző mutatószámokkal meghatározott vállalati méreten van. Tanulmányunkban az alkalmazotti létszám illetve az árbevétel és felelősség kapcsolatát vizsgáljuk.

Ezzel a kérdéskörrel a tudományos érdeklődésen messze túlmutatva, népszerű könyvek, filmek is foglalkoznak. Ilyen közismert alkotás például Joel Bakan: *The Corporation* című könyve⁷, amelyből filmet is készítettek. A könyv fontos kiindulási pontja, hogy a gazdasági társaságok olyan intézmények, amelyek a maguk tevékenységével, egyedi kényszerpályáival megszabják a körülöttük élő emberek életét is. Ugyanakkor létezésük és működésük, legyen az bármilyen veszélyes és fenyegető az államra nézve, jól megfogható jogi szabályozás alatt áll. A vállalatnak törvényes felhatalmazása van rá, hogy minden esetben kizárólag a saját érdekei mentén tevékenykedjen, tekintet nélkül arra, hogy ez gyakran mások számára káros következményekkel jár. Ez nem kevesebbet jelent, mint hogy a gazdasági társaságok tekintet nélkül a másoknak okozott károkra, kizárólag a saját érdekeiket követik. A társadalom és az emberek fölött kialakult hatalmukkal az óriáscégek komoly veszélyforrássá váltak.

⁷ Független Média Kiadó 2005

1. Foglalkoztatottak száma és a vállalati felelősség

A vállalati méret meghatározására, közgazdasági kategóriaként nincs egységes mérőszám, több tényező (dolgozói létszám, árbevétel, mérlegfőösszeg) együttes vizsgálata során határozható meg, hogy nagy-, közép-, kis- vagy mikrovállalkozásról beszélhetünk-e. Cikkünkben két dimenzió, az alkalmazotti létszám és az árbevétel kapcsolatát vizsgáljuk a vállalati felelősséggel. A létszámmal, mint a méret egyik mérőszámával kapcsolatos vállalati felelősséget jól mutatja Csermely Péter írásának⁸ alábbi részlete:

„Az emberi agy hihetetlenül alakítható, plasztikus. Agykapacitásunknak igen nagy része arra szolgál, hogy a kapcsolataink leltárát őrizgesse. Ismerem-e ezt a személyt, mit tudok róla, mit tud ő rólam, mit mondtam neki a múltban, erre ő hogyan reagált, mit szeret, mit nem szeret, mit ígértem neki - és millió más dolog. Ez rengeteg információ. Nem csoda, hogy baráti körünk létszámát igen drasztikusan le kell faragni ahhoz, hogy a jellemeink, helyzetek, elvárások és emlékek erdejében el tudjunk igazodni. Ez az oka annak, hogy 5, 15, 35, 80 és 150 ember koncentrikus köreiben éljük életünk (Dunbar, 1998). Ezek a körök megfelelnek a családuknak/legjobb barátainknak (5 fő), közeli barátainknak (15 fő), munkatársainknak és közeli ismerőseinknek (35 fő), olyan távolabbi ismerősöknek, akikkel rendszeresen találkozunk (80 fő) és a falunknak (150 fő). Érdekes, hogy a legtöbb ember - akkor is, ha elképesztően nagy városban él, mint mondjuk Budapest vagy New York - úgy alakítja a környezetét, hogy maximum 150 fős "faluja" legyen. Miért? A válasz egyszerű. Egy átlagos ember nem tud több arcot megőrizni a könnyen előhívható memóriájában. A kapcsolati leltár jól kezelhető, ha a társadalmi hálózat változatlan, stabil. A kis falvak, a zárt közösségek évszázadok alatt finomíthatják a hagyományaikat egészen odáig, hogy a mindennapi élet rendkívül szabályozottá, biztonságossá és könnyűvé válik. A modernizáció ennek az idillnek véget vetett. Napjaink nagyvárosának társadalmi hálóját percről percre átalakul. Új emberek tolnak bele, a régi tagok közül meg jó pár hipp-hopp egy kontinenssel odébb települ.”

⁸ <http://www.termesztvilaga.hu/szamok/tv2005/tv0504/csermely.html>

1. táblázat

Európa legnagyobb foglalkoztatói

Cég (ország, ágazat)	Foglalkoztatottak száma 2009	Város (ország)	Lakosság szám 2002-2006
Carrefour (francia, kiskereskedelem)	475.976	Dublin (Írország)	471.841
Tesco (brit, kiskereskedelem)	468.508	s'Gravenhage (Hollandia)	469.059
Deutsche Post (német, postai szolgáltatás)	424.686	Bratislava (Szlovákia)	425.155
Siemens (német, energetika)	405.000	Eindhoven (Hollandia)	402.783
Compass (brit, élelmiszer-ipari szolgáltatás)	386.170	Mainz (Németország)	386.173
Gazprom (orosz, gázipar)	386.000	Charleroi (Belgium)	386.060
Sodexo (francia, élelmiszer-ipari szolgáltatás)	379.749	Bologna (Olaszország)	373.539
Volkswagen (német, autópár)	368.500	Brno (Cseh Köztársaság)	367.729

Forrás: vállalati adatok: HVG 2010 (Fortune adatai), városok adatai: EUROSTAT urban audit <http://cpp.eurostat.ec.europa.eu>

Az 1. táblázatban Európa legtöbb dolgozót foglalkoztató cégei mellett azok a városok láthatók, amelyek közel azonos nagyságú lakossággal rendelkeznek, mint a cégeknél foglalkoztatottak száma, ennek alapján a Carrefour alkalmazottainak száma megegyezik Dublin lakosainak számával.

2. táblázat

Legtöbb alkalmazottat foglalkoztató magyarországi cégek

Helyezés	Cégnév 2009	Ágazat	Létszám fő	Hasonló méretű város lakosság-szám 2008-ban (fő)
1.	Magyar Posta Zrt.	postaszolgálatás	35.580	Szekszárd (36.007)
2.	Mol Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt.**	energia ipar	34.090	Vác (34.085)
3.	OTP Bank Nyrt.**	pénzügyi szolgáltatás	31.051	Gödöllő (31.091)
4.	Tesco-Global Áruházak Zrt.	kiskereskedelem	20.307	Oroszlány (20.538)
5.	Magyar Államvasutak Zrt.	fuvarozás	19.868	Komárom (19.808)
6.	Spar Magyarország Kereskedelmi Kft.	kiskereskedelem	14.107	Tiszafüred (14.034)
7.	Budapesti Közlekedési Zrt.*	fuvarozás	12.899	Dorog (12.943)
8.	GE Hungary	elektronikai ipar	11.430	Szigetvár (11.462)
9.	Magyar Telekom Távközlési Nyrt.**	távközlés	10.828	Csorna (10.834)
10.	Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt.**	gyógyszeripar	10.394	Szerencs (10.307)

*Konzolidált adatok, **IAS/IFRS-adatok

Forrás: vállalati adatok HVG 2010 (CREDITREFORM Kft. adatai), városi adatok: <http://www.turabazis.hu/telepules.php>

A 2. táblázatban a legnagyobb magyarországi foglalkoztatókat hasonlítjuk össze a magyar városok méretével. Az első táblázat adatait áttekintve a legnagyobb Dunbar- számhoz képest ezerszeres a második táblázat adataihoz képest százszoros nagyságrendekkel találkozunk. A legnagyobb cégek tulajdonosainak és vezetőinek felelőssége abban is lemérhető, hogy nem csak városnyi ember sorsáért, hanem akár több ezer közösség életéért is felelnek.

2. Gazdasági erő és felelősség

A vállalati méret másik dimenziójaként a forgalom/GDP nagysága alapján elkészítettük Európa legnagyobb gazdaságainak

toplistáját. A 3. táblázatban az egyes országok GDP, a vállalatok(kiemelve) az éves forgalom alapján csökkenő sorrendben szerepelnek. Az első tíz legnagyobb gazdaságban csak országokat találunk, a második tízben már két vállalat szerepel, a harmadik tízben fele-fele arányban szerepelnek a vállalatok és az országok, a negyedik tizes csoportban pedig már csak vállalatok jelennek meg⁹. Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy Európa 40 legnagyobb gazdaságából 17 vállalat, nagy számban vannak olyan vállalatok, amelyek nagyobb gazdasági erővel bírnak, mint egy ország. A lista természetesen a világ országaira és az összes vállalatra is kiterjeszthető.

3. táblázat

Európa 40 legnagyobb gazdasága

Ország /Vállalat	GDP, forgalom (millió \$)
<i>Németország</i>	3.66.513
<i>Franciaország</i>	2.865.737
<i>Nagy-Britannia</i>	2.674.085
<i>Olaszország</i>	2.313.893
<i>Oroszország</i>	1.676.586
<i>Spanyolország</i>	1.611.767
<i>Hollandia</i>	868.940
<i>Törökország</i>	729.443
<i>Lengyelország</i>	525.735
<i>Belgium</i>	506.392
<i>Svájc</i>	492.595
<i>Svédország</i>	484.550
<i>Norvégia</i>	456.226
<i>Ausztria</i>	415.321
<i>Görögország</i>	357.549
<i>Dánia</i>	342.925
Royal Dutch Shell (brit-holland)	285.100
<i>Irország</i>	273.328
<i>Finnország</i>	273.080
BP (brit)	246.100
<i>Portugália</i>	244.492

⁹ A lista alapötlete David Kortentől származik, magyar nyelvű feldolgozása ismereteink szerint először Tóth Gergely (2007): A Valóban Felelős Vállalat című könyvében olvasható.

Csehország	217.077
Románia	199.673
Ukrajna	179.725
AXA (francia)	175.300
ING (holland)	163.200
Magyarország	156.284
Total (francia)	155.900
Volkswagen (német)	146.200
BNP Paribas (francia)	130.700
Generali (olasz)	126.000
Allianz (német)	126.000
Carrefour (francia)	121.400
ENI (olasz)	117.200
E.On (német)	113.800
GDF Suez (francia)	111.100
Daimler (német)	109.700
Crédit Agricole (francia)	106.500
Banco Santander (spanyol)	106.300
HSBC Holdings (brit)	103.800

Forrás: IMF 2009 adatbázis és HVG 2010 (FORTUNE alapján)

Amíg egy ország vonatkozásában a demokratikus intézményrendszerek és jogrendszer garanciákat adhat a pénz felhasználására, addig az óriásvállalatok ellenőrzésének lehetőségei rendkívül korlátozottak. Ennek oka többek között az, hogy a vállalatok esetenként jóval nagyobb gazdasági erőt képviselnek, mint azok az országok, amelyekben működnek. Ez a probléma fokozottan jelenik meg akkor, ha a cég székhelyét jelentő település és a vállalat erőviszonyát vizsgáljuk. A város gyakran jelentősen kisebb érdekérvényesítő erővel bír és ha elvileg rendelkezésére is állnának eszközök, amelyekkel kontrollálni tudja a vállalati működést, azt nem biztos, hogy tudja, vagy akarja alkalmazni. A nagy gazdasági erő nagyobb felelősséget, de nagyobb lehetőséget is jelenthet a vállalatok számára. Prognosztizálható, hogy a vállalati szerepvállalás az állami szerepvállalás mellett a következő években egyre jelentősebbé válik a jóléti feladatok ellátásában.